

MATIVATSION RIVOJLAN JARAYONINING ASOSIY XUSUSIYATLARI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Maktabgacha va Boshlang'ich ta'lim fakulteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1 - kurs talabasi
Hamroqulova Sevinch Imomovna
hamroqulov423@gmail.com

Ilmiy rahbar: Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Psixologiya kafedrasini o'qituvchisi
Ozodqulov Olimjon Bahodir o'g'li
olimjonozodqulov30@gmail.com

Annotatsiya: Motivatsion rivojlanish jarayoni shaxsning faoliyatga yo'naltirilgan ichki ehtiyojlari va maqsadlarining shakllanishini ifodalaydi. Ushbu jarayonda motivlar barqarorlashib, qiziqish va ehtiyojlar faoliyat samaradorligiga ta'sir ko'rsatadi. Motivatsiya shaxsning ta'lim, mehnat va ijtimoiy faolligini boshqaruvchi asosiy psixologik omildir.

Kalit so'z: motivatsiya, rivojlanish, ehtiyoj, qiziqish, motiv, faoliyat, maqsad.

Аннотация: Процесс мотивационного развития представляет собой формирование внутренних потребностей и целей человека, направленных на деятельность. В этом процессе мотивы стабилизируются, а интересы и потребности влияют на эффективность деятельности. Мотивация является основным психологическим фактором, определяющим образовательную, трудовую и социальную деятельность человека.

Ключевое слова: мотивация, развитие, потребность, интерес, мотив, деятельность, цель.

Abstract: The process of motivational development represents the formation of a person's internal needs and goals directed towards activity. In this process, motives are stabilized, and interests and needs affect the effectiveness of activity. Motivation is the main psychological factor governing a person's educational, labor and social activity.

Keyword: motivation, development, need, interest, motive, activity, goal.

KIRISH

Motivatsion rivojlanish shaxs psixologiyasining muhim tarkibiy qismi bo'lib, insonning faoliyatga bo'lgan ichki intilishi, ehtiyojlari va maqsadlarining shakllanishini ifodalaydi. Psixologik nuqtai nazardan motivatsiya shaxsning xatti-harakatlarini boshqaruvchi ichki mexanizm sifatida qaraladi. Shaxsning har qanday faoliyati muayyan ehtiyojlar, qiziqishlar va maqsadlar asosida yuzaga keladi. Shu sababli motivatsion rivojlanish shaxsning ta'lim jarayoni, kasbiy yo'nalishi va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir ko'rsatadi.[1]

Motivatsion rivojlanish shaxsning hayotidagi turli bosqichlarda turlicha namoyon bo'ladi. Bolalik va o'smirlik davrida tashqi rag'batlantirish (masalan, ota-ona yoki o'qituvchining e'tirofi) ustun bo'lsa, yetuklik va kattalikda ichki motivlar, ya'ni mustaqil qiziqish, shaxsiy maqsadlar va intilishlar kuchayadi. Shu jihatdan motivatsion rivojlanish shaxsning ichki ehtiyojlari bilan ijtimoiy muhitning uyg'unlashuvi asosida kechadi.¹

Motivatsiya insonning hayotdagi faoliyatini samarali tashkil etish, stressni boshqarish, qaror qabul qilish va natijaga erishishga yo'naltirishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli

¹ Maslow, A. *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row, 1954.

motivatsion rivojlanishni psixologik jihatdan o'rganish shaxs kamoloti va samarali faoliyatini ta'minlashda muhim ilmiy asos hisoblanadi. Motivatsion rivojlanish jarayonining asosiy xususiyatlaridan biri - motivlarning bosqichma-bosqich murakkablashib borishidir. Shaxs rivojlanishi davomida oddiy ehtiyojlar asta-sekin ijtimoiy, ma'naviy va kasbiy maqsadlar bilan boyiydi. Natijada inson faoliyatida ongli ravishda maqsad qo'yish va unga erishishga intilish kuchayadi. Motivatsion rivojlanishda ichki va tashqi motivlarning o'zaro bog'liqligi muhim ahamiyatga ega. Tashqi motivlar (rag'bat, baho, ijtimoiy talablar) dastlab faoliyatni qo'zg'atuvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Ichki motivlar esa shaxsning qiziqishi, ehtiyoji va o'zini namoyon etish istagi bilan belgilanadi. Ichki motivlarning ustunligi faoliyatning barqarorligi va samaradorligini oshiradi. Shuningdek, motivatsion rivojlanish jarayonida maqsadning aniqligi ham muhim rol o'ynaydi. Aniq maqsadga ega bo'lgan shaxs faoliyatni ongli ravishda boshqaradi, qiyinchiliklarni yengishga intiladi va natijaga yo'naltirilgan harakatlarni amalga oshiradi. Shu bois motivatsiya shaxsning ta'lim, kasb egallash va ijtimoiy faolligida yetakchi psixologik omil sifatida namoyon bo'ladi. Motivatsion rivojlanish shaxsning o'z imkoniyatlarini to'liq anglash, qiyinchiliklarni yengish va shaxsiy maqsadlariga erishishda ham yordam beradi. Shu bilan birga, u shaxsning ijtimoiy muhitga moslashuvi, oilaviy va kasbiy muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Motivatsion rivojlanishning yana bir muhim jihati shaxsning ehtiyojlarini aniqlash va ularni samarali faoliyat bilan uyg'unlashtirishdir. Shaxs ehtiyojlarini to'g'ri anglagan holda faoliyatga yo'naltirsa, u o'z ichki resurslarini maksimal darajada ishlatadi. Psixologik tadqiqotlarga ko'ra, insonning ichki ehtiyojlari motivatsiya manbai sifatida yanada barqaror va samarali bo'ladi, chunki u faoliyatni faqat tashqi rag'batlantirishga bog'lamaydi.

Tashqi motivlar ham motivatsion rivojlanishda ahamiyatli hisoblanadi. Masalan, mukofot, baho, ijtimoiy e'tibor va tan olinishi shaxsning faoliyatga bo'lgan qiziqishini qo'zg'atadi. Biroq ichki motivlar ustun bo'lgan hollarda faoliyat barqaror, ijodiy va mustaqil bo'ladi. Shu bois psixologlar motivatsion rivojlanish jarayonida ichki va tashqi motivlarning uyg'unligini ta'kidlaydilar. Motivatsion rivojlanish jarayoni shuningdek shaxsning o'zini anglash darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Shaxs o'z kuchli va zaif tomonlarini bilsa, o'z faoliyatini samarali boshqaradi va qaror qabul qilishda ongli yondashadi. Shu bilan birga, shaxsning o'zgaruvchan ehtiyojlari, qiziqishlari va maqsadlari motivatsiya tizimini doimiy rivojlantirishga undaydi. Yana bir jihat shundaki, motivatsion rivojlanish shaxsning ijtimoiy va kasbiy moslashuviga xizmat qiladi. Shaxs faoliyatga bo'lgan ichki intilishlarini rivojlantirgan holda murakkab ish sharoitlariga moslashadi, stressni yengadi va samarali qarorlar qabul qiladi. Bu jarayon ta'lim, kasb egallash va shaxsiy rivojlanishdagi muvaffaqiyatlarni ta'minlaydi. Shu bilan birga, motivatsion rivojlanishning nazariy va amaliy tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, shaxsning psixologik barqarorligi va ijtimoiy muvaffaqiyati motivatsiyaning yuqori darajasi bilan bog'liq. Shu sababli motivatsion rivojlanishni o'rganish shaxsning har tomonlama rivojlanishi va ijtimoiy faolligini oshirishda ilmiy jihatdan katta ahamiyatga ega. Motivatsion rivojlanish jarayonida shaxsning individual-psixologik xususiyatlari ham muhim o'rin egallaydi. Har bir insonning temperament turi, xarakter xususiyatlari, emotsional barqarorligi va irodaviy sifatleri uning motivatsiya tizimining shakllanishiga turlicha ta'sir ko'rsatadi. Masalan, faol va tashabbuskor shaxslar odatda yuqori darajadagi ichki motivatsiyaga ega bo'lib, murakkab vazifalarni bajarishga moyil bo'ladi, aksincha, tortinchoq yoki o'ziga ishonchi past bo'lgan shaxslarda tashqi rag'batlantirishga ehtiyoj kuchliroq namoyon bo'ladi. Shu jihatdan motivatsion rivojlanish shaxsning tug'ma psixofiziologik xususiyatlari hamda hayot davomida shakllangan ijtimoiy tajribasi o'zaro ta'siri natijasida rivojlanadi.

Motivatsion rivojlanishda emotsional tajriba alohida ahamiyatga ega, chunki inson faoliyat davomida olgan hissiy taassurotlar keyingi motivlarning shakllanishiga bevosita

ta'sir qiladi. Agar faoliyat jarayonida shaxs muvaffaqiyat hissini boshdan kechirsa, unda mazkur faoliyatga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi va keyingi bosqichlarda ham shu yo'nalishda faol bo'lishga intilish kuchayadi. Aksincha, doimiy muvaffaqiyatsizlik, tanqid yoki salbiy baholash motivatsiyaning pasayishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli psixologiyada muvaffaqiyatni boshdan kechirish motivatsion rivojlanishning muhim omili sifatida talqin etiladi.

XULOSA

Motivatsion rivojlanish shaxsning ichki ehtiyojlari, qiziqishlari va maqsadlarining shakllanishi bilan bog'liq murakkab psixologik jarayondir. U inson faoliyatining yo'nalishini belgilaydi, xulq-atvorni boshqaradi va ta'lim hamda kasbiy faoliyat samaradorligini oshiradi. Ichki va tashqi motivlarning uyg'unlashuvi shaxsning faoliyatga bo'lgan intilishini kuchaytiradi. Shu sababli motivatsion rivojlanishni ilmiy asosda o'rganish shaxs kamoloti va muvaffaqiyatli faoliyatini ta'minlashda muhim hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'oziev, E. *Umumiy psixologiya*. Toshkent: O'qituvchi, 2010.
2. Maslow, A. *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row, 1954.
3. Woolfolk, A. *Educational Psychology*. Boston: Pearson, 2013.
4. Ryan, R., & Deci, E. *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation*. New York: Guilford Press, 2017.
5. Schunk, D. H., Pintrich, P. R., & Meece, J. L. *Motivation in Education: Theory, Research, and Applications*. Boston: Pearson, 2014.
6. Ozodqulov Olimjon Bahodir o'g'li. (2024). Rahbar va xodim munosabatlarining boshqaruv jarayonidagi psixologik xususiyatlari. *Образование наука и инновационные идеи в мире*, 41(1), 110 - 113. Retrieved from <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/12079>
7. O'G'Li, O. O. B. (2024). Vatanparvarlik ruhini talabalarda rivojlantirish pedagogik muammo sifatida. *Central Asian Journal of Academic Research*, 2(10-2), 37-41.
8. Omonova, X. ., & Ozodqulov, O. . (2025). IXTIYORSIZ DIQQATNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования*, 4(12 Special Issue), 182-184. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/zdpp/article/view/68917>
9. Bahodir o'g'li, O. O. (2024). RAHBAR VA XODIM MUNOSABATLARINING BOSHQARUV JARAYONIDAGI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 41(1), 110-113.
10. Bahodir o'g'li, O. O. (2024). Samadova Laylo Alisher qizi 2024. FANLAR TIZIMIDA PEDAGOGIKA FANINING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQADORLIGI *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 41(1), 103-106.
12. Ozodqulov, O. B. O. G. L. (2020). O'RTA OSIYODA CHO'L MINTAQASINING EKOLOGIK OQIBATLARI. *Academic research in educational sciences*, (2), 196-200.
13. Ozodqulov, O. B. o'g'li. (2025). The impact of play on psychic development in preschool age. *Экономика и социум*, 10(137). https://www.iupr.ru/_files/ugd/b06fdc_3f8acde372164076901c21e251f5751f.pdf
14. Kobilova, S. K., Eshnaev, N. J., Rakhmanova, D. U., Murtozakulov, Z. M. U., Turakulov, B. N., Ozodkulov, O. B. U., & Azimova, D. D. (2025). The role of virtual and augmented reality in enhancing scientific literacy in secondary education to support sustainable development goals (SDGs). *Journal of Engineering Science and Technology*, Special Issue on 2nd BPNIC2025, 57-67. https://jestec.taylors.edu.my/Special%20Issue_BPN%202025/BPN_2025%2008.pdf